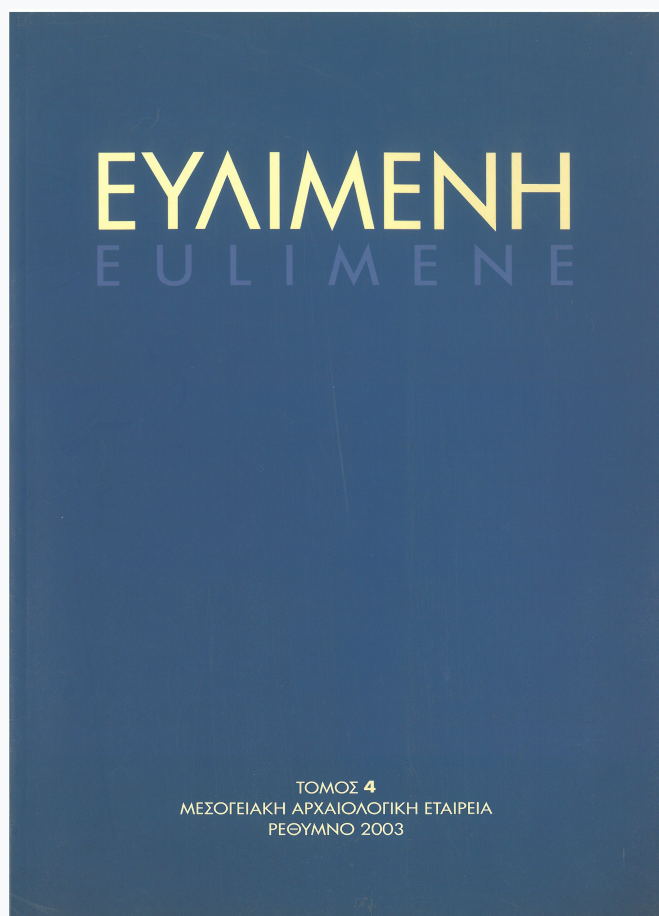

EULIMENE

Vol 4 (2003)

EULIMENE 4 (2003)

The stele of Thersagoras of Polyrrenhia from Demetrias

Nicholas Victor Secunda

doi: [10.12681/eul.32759](https://doi.org/10.12681/eul.32759)

ΕΥΛΙΜΕΝΗ

ΜΕΛΕΤΕΣ ΣΤΗΝ ΚΛΑΣΙΚΗ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ,
ΤΗΝ ΕΠΙΓΡΑΦΙΚΗ, ΤΗ ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΠΑΠΥΡΟΛΟΓΙΑ

Τόμος 4
Μεσογειακή Αρχαιολογική Εταιρεία
Ρέθυμνο 2003

ΕΚΔΟΣΕΙΣ

ΜΕΣΟΓΕΙΑΚΗ

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ

Π. Μανουσάκη 5–Β. Χάλη 8

GR 741 00–Ρέθυμνο

PUBLISHER

MEDITERRANEAN

ARCHAEOLOGICAL SOCIETY

P. Manousaki 5–V. Chali 8

GR 741 00–Rethymno

ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ–ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΕΚΔΟΣΗΣ

Δρ. Νίκος Λίτινας (Ρέθυμνο)

Δρ. Μανώλης Ι. Στεφανάκης (Ρόδος)

ΒΟΗΘΟΣ ΕΚΔΟΣΗΣ

Δρ. Δήμητρα Τσαγκάρη (Αθήνα)

PUBLISHING DIRECTORS**EDITORS–IN–CHIEF**

Dr. Nikos Litinas (Rethymno)

Dr. Manolis I. Stefanakis (Rhodes)

ASSISTANT TO THE EDITORS

Dr. Dimitra Tsangari (Athens)

Η Μεσογειακή Αρχαιολογική Εταιρεία και οι Εκδότες του περιοδικού
ευχαριστούν θερμά τους Roger and Polly Beecroft, York, England και τον Σύλλογο Καθηγητών –
Ιδιοκτητών Κέντρων Ξένων Γλωσσών (PALSO) Χανίων
για τις χορηγίες τους στη δαπάνη της έκδοσης.

Mediterranean Archaeological Society and the Editors wish to thank
Roger and Polly Beecroft, York, England and the Panhellenic Association of Language School
Owners (PALSO) of Chania for their sponsorship.

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Καθ. Πέτρος Θέμελης (Ρέθυμνο)
Καθ. Νίκος Σταμπολίδης (Ρέθυμνο)
Δρ. Alan W. Johnston (Λονδίνο)
Καθ. François Lefèvre (Παρίσι)
Καθ. Άγγελος Χανιώτης (Χαϊδελβέργη)
Δρ. Μανόλης Ι. Στεφανάκης (Ρόδος)
Δρ. Ιωάννης Τουράτσουγλου (Αθήνα)
Δρ. Νίκος Λίτινας (Ρέθυμνο)
Καθ. Σοφία Καμπίτση (Ρέθυμνο)
Καθ. Αναγνώστης Αγγελαράκης (Adelphi)
Καθ. Σταύρος Περεντίδης (Βόλος)

ADVISORY EDITORIAL BOARD

Prof. Nikos Stampolidis (Rethymno)
Prof. Petros Themelis (Rethymno)
Dr. Alan W. Johnston (London)
Prof. François Lefèvre (Paris)
Prof. Angelos Chaniotis (Heidelberg)
Dr. Manolis I. Stefanakis (Rhodes)
Dr. Ioannis Touratsoglou (Athens)
Dr. Nikos Litinas (Rethymno)
Prof. Sophie Kambitsis (Rethymno)
Prof. Anagnostis Agelarakis (Adelphi)
Prof. Stavros Perentidis (Volos)

Η ΕΥΛΙΜΕΝΗ είναι μία επιστημονική περιοδική έκδοση που περιλαμβάνει μελέτες στην Κλασική Αρχαιολογία, την Επιγραφική, τη Νομισματική και την Παπυρολογία εστιάζοντας στον Ελληνικό και Ρωμαϊκό κόσμο της Μεσογείου από την Υστερομινωική / Υπομινωική / Μυκηναϊκή εποχή (12^{ος} / 11^{ος} αι. π.Χ.) έως και την ύστερη αρχαιότητα (5^{ος} / 6^{ος} αι. μ.Χ.).

Η ΕΥΛΙΜΕΝΗ περιλαμβάνει επίσης μελέτες στην Ανθρωπολογία, Παλαιοδημογραφία, Παλαιοπεριβάλλον, Παλαιοβοτανολογία, Ζωοαρχαιολογία, Αρχαία Οικονομία και Ιστορία των Επιστημών, εφόσον αυτές εμπίπτουν στα προαναφερθέντα γεωγραφικά και χρονικά όρια. Ευρύτερες μελέτες στην Κλασική Φιλολογία και Αρχαία Ιστορία θα γίνονται δεκτές, εφόσον συνδέονται άμεσα με μία από τις παραπάνω επιστήμες.

Παρακαλούνται οι συγγραφείς να λαμβάνουν υπόψη τους τις παρακάτω οδηγίες:

1. Οι εργασίες υποβάλλονται στην Ελληνική, Αγγλική, Γερμανική, Γαλλική ή Ιταλική γλώσσα. Κάθε εργασία συνοδεύεται από μια περίληψη περίπου 250 λέξεων σε γλώσσα άλλη από εκείνη της εργασίας.
2. Συντομογραφίες δεκτές σύμφωνα με το *American Journal of Archaeology, Numismatic Literature*, J.F. Oates *et al.*, *Checklist of Editions of Greek and Latin Papyri, Ostraca and Tablets, ASP*.
3. Τα γραμμικά σχέδια γίνονται με μαύρο μελάνι σε καλής ποιότητας χαρτί με ξεκάθαρους χαρακτήρες, ώστε να επιδέχονται σμίκρυνση. Οι φωτογραφίες είναι ασπρόμαυρες, τυπωμένες σε γυαλιστερό χαρτί. Όλα τα εικονογραφικά στοιχεία είναι αριθμημένα σε απλή σειρά.
4. Οι εργασίες στέλνονται σε δύο εκτυπωμένα αντίτυπα συνοδευόμενα από το κείμενο σε δισκέτα ηλεκτρονικού υπολογιστή.

Είναι υποχρέωση του κάθε συγγραφέα να εξασφαλίζει γραπτή άδεια για την αναπαραγωγή υλικού που έχει δημοσιευτεί αλλού ή είναι αδημοσίευτο.

Οι συγγραφείς θα λαμβάνουν δέκα ανάτυπα και έναν τόμο του περιοδικού. Επιπλέον ανάτυπα θα μπορούν να αγοράστούν.

Συνδρομές – Συνεργασίες – Πληροφορίες:

Μεσογειακή Αρχαιολογική Εταιρεία, Π. Μανουσάκη 5 – Β. Χάλη 8, Ρέθυμνο – GR 74100

Δρ. Νίκος Λιτinas, Πανεπιστήμιο Κρήτης, Τμήμα Φιλολογίας, Ρέθυμνο – GR 74100

Δρ. Μανώλης Ι. Στεφανάκης, Καλύβες – Αποκορώνου, Χανιά – GR 73003

EULIMENE is a referred academic periodical which contains studies in Classical Archaeology, Epigraphy, Numismatics, and Papyrology, with particular interest in the Greek and Roman Mediterranean world. The time span covered by EULIMENE runs from the Late Minoan / Sub Minoan / Mycenaean period (12th / 11th cent. BC) through to the late Antiquity (5th / 6th cent. AD).

EULIMENE will also welcome studies on anthropology, palaiodemography, palaeo-environmental, botanical and faunal archaeology, the ancient economy and the history of science, so long as they conform to the geographical and chronological boundaries noted. Broader studies on Classics or Ancient History will be welcome, though they should be strictly linked with one or more of the areas mentioned above.

It will be very much appreciated if contributors consider the following guidelines:

1. Contributions should be in either of the following languages: Greek, English, German, French or Italian. Each paper should be accompanied by a summary of about 250 words in one of the above languages, other than that of the paper.
2. Accepted abbreviations are those of *American Journal of Archaeology, Numismatic Literature*, J.F. Oates *et al.*, *Checklist of Editions of Greek and Latin Papyri, Ostraca and Tablets, ASP*.
3. Line drawings should be in black ink on good quality paper with clear lettering, suitable for reduction. Photographs should be glossy black-and-white prints. All illustrations should be numbered in a single sequence.
4. Please send two hard copies of your text and one version on computer disc.

It is the author's responsibility to obtain written permission to quote or reproduce material which has appeared in another publication or is still unpublished.

Ten offprints of each paper, and a volume of the journal will be provided to the contributors free of charge. Additional offprints may be purchased.

Subscriptions – Contributions – Information:

Mediterranean Archaeological Society, P. Manousaki 5 – V. Chali 8, Rethymno – GR 74100

Dr. Nikos Litinas, University of Crete, Department of Philology, Rethymno – GR 74100

Dr. Manolis I. Stefanakis, Kalives – Apokoronou, Chania – GR 73003

web : <http://www.phl.uoc.gr/eulimene/>

mail : eulimene@mail.com

Περιεχόμενα
EYΛIMENH 4 (2003)

List of contents
EULIMENE 4 (2003)

Περίληψεις / Summaries / Zusammenfassungen / Sommaires / Riassunti	5
Frédéric Davidovits , <i>Circiter tertia parte ponderis</i> (Vitruve II, 5).....	9
Christina de Domingo - Alan Johnston , A petrographic and chemical study of east Greek and other archaic transport amphorae	27
Dimitris Paleothodoros , The Pithos painter.....	61
Nicholas Victor Sekunda , The stele of Thersagoras of Polyrrhenia from Demetrias	77
Βίλη Αποστολάκου «...ΚΑΙ ΛΑΤΟΣ ΓΑΡ ΕΝΕΓΚΑΤΟ ΤΟΝΔΕ ...» ή Λατίων Προσωπογραφία	81
Πάυλος Χρυσοστόμου , Συνεισφορές σε λατρείες θεοτήτων και ηρώων από την Βοττιαία και την Περία της Μακεδονίας.....	135
Georgia Alexopoulou, Dimitra Tsangari , Deux trésors hellénistiques de Psélalonia de Patras	153
Nahum Cohen , A customhouse receipt	163
Despina Iosif , Caesar the warrior versus Jesus the peacemaker?.....	167
Chryssi Bourbou , A survey of neoplastic diseases in ancient and medieval Greek populations	181
Stelios Psaroudakes , Archaeomusicology and Ethnomusicology in dialogue.....	189

Περίληψεις / Summaries / Zusammenfassungen / Sommaires / Riassunti

Frédéric Davidovits, *Circiter tertia parte ponderis* (Vitruve 2, 5), l'existence d'une chaux hydraulique dans l'architecture romaine, EYAIMENH 4 (2003), 9-25

Circiter tertia parte ponderis (Vitruve 2, 5), the existence of an hydraulic lime in the Roman architecture. In his treaty on architecture, Vitruve (2, 5) explains how to make lime from a particular limestone. In 2, 5, 3, he indicates that during lime calcination, the limestone lost a third of its weight [*circiter tertia parte ponderis*]. One deducts that the original limestone contains 20% of silicates and the lime thus obtained is of medium hydraulicity. Vitruve recommends for the construction of walls to use a lime made from a compact and rather hard siliceous limestone [*ex spisso et duriore*], what implies the hydraulic character required for such an usage. For coatings [*in tectoriis*], the lime hardens by air and is made from porous stone [*ex fistuloso*].

Christina de Domingo and Alan Johnston, A petrographic and chemical study of east Greek and other archaic transport amphorae, EYAIMENH 4 (2003), 27-60

Πετρογραφική και χημική μελέτη διαφόρων τύπων ελληνικών αρχαϊκών αμφορέων. Παρουσιάζονται τα αποτελέσματα μιας σειράς πετρογραφικών αναλύσεων διαφόρων τύπων αρχαϊκών ελληνικών αμφορέων, παράλληλα με κάποιες χημικές αναλύσεις. Σκοπός είναι να ελεγχθεί η πετρογραφική σύσταση των αγγείων συγκριτικά με την τυπολογία που έχει ήδη αναπτυχθεί από μη-συστηματικές μελέτες. Τα αποτελέσματα στηρίζουν σε σημαντικό βαθμό τις προηγούμενες έρευνες, και παράλληλα καταδεικνύουν ορισμένες ενδιαφέρουσες περιοχές για μελλοντική έρευνα, ειδικά όσον αφορά τους τύπους που αποδίδονται στη Λακωνία, τη Λέσβο και την Κόρινθο.

Dimitris Paleothodoros, The Pithos painter, EYAIMENH 4 (2003), 61-76

Ο Ζωγράφος του Πίθου. Ο Ζωγράφος του Πίθου είναι ο χειρότερος αθηναίος αγγειογράφος του ύστερου 6^{ου} αι. π.Χ., του οποίου όμως οι κύλικες γνωρίζουν πολύ μεγάλη διάδοση στην Μεσόγειο. Το αγαπημένο του θέμα, ο συμποσιαστής που φορά σκυθικό σκούφο, απαντά σε όλες τις περιοχές όπου βρίσκουμε αγγεία του ζωγράφου, ιδιαίτερα όμως στην Ανατολή και τη Μαύρη Θάλασσα. Αφήνοντας ανοικτή την πραγματική ταυτότητα του συμποσιαστή, ο ζωγράφος επιτρέπει διαφορετικές ερμηνείες από τους αγοραστές των αγγείων, που ανταποκρίνονται στις τοπικές ιδιαιτερότητες.

Nicholas Victor Sekunda, The stele of Thersagoras of Polyrrhenia from Demetrias, EYAIMENH 4 (2003), 77-80

Η στήλη το Θερσαγόρα, ενός Κρητικού από την Πολυρρήνια, η οποία βρέθηκε στην Δημητριάδα, χρονολογείται συμβατικά γύρω στο 200 π.Χ. Ο Θερσαγόρας παριστάνεται με πλήρη στρατιωτική εξάρτηση. Στο παρόν άρθρο υποστηρίζεται ότι ο Θερσαγόρας ανήκε στο συμμαχικό τάγμα που εστάλη από «τους Πολυρρηνίους και τους συμμάχους τους» στον Φίλιππο Ε' της Μακεδονίας το 220 π.Χ. Ο Θερσαγόρας πιθανότατα σκοτώθηκε και τάφηκε στη Δημητριάδα κατά τη διάρκεια της παραμονής του στρατού των Αντιγονιδών εκεί, πριν μεταβεί στην Εύβοια και κατεθυνθεί στη συνέχεια στην Κόρινθο, στις αρχές του 219 π.Χ. Άλλωστε, η στήλη δεν είναι προσεγγμένη και αυτό ίσως να υποδηλώνει ότι κατασκευάστηκε βιαστικά, ενώ η κρητική μονάδα προήλαυε.

Βίλη Αποστολάκου «...ΚΑΙ ΛΑΤΟΣ ΓΑΡ ΕΝΕΓΚΑΤΟ ΤΟΝΔΕ ...» ή Λατίων Προσωπογραφία, ΕΥΛΙΜΕΝΗ 4 (2003), 81-133

«...ΚΑΙ ΛΑΤΟΣ ΓΑΡ ΕΝΕΓΚΑΤΟ ΤΟΝΔΕ ...» or the *prosopography of the Latians*. The inscriptions found in Lato, in Agios Nikolaos, the ancient Kamara, and in other areas that according to epigraphic evidence belonged to the territory of Lato are the unique source for the names of the Latoans. Most of the inscriptions are currently kept in the Archaeological Museums of Herakleion and of Agios Nikolaos, some in Museums outside of Crete, while a certain number recorded up to the end of last century, are lost and have not been located yet. The inscriptions in their vast majority have been dated to the 2nd cent. B.C. and moreover to its last quarter.

The names of the Latoans concentrated from seventy-three inscriptions are quoted in alphabetical order. In a total of 279 indexed names, not including twenty-six that are incomplete, we come across of 181 different Latoan names. Of those names at least eighty belong to the Kosmoi, the magistrates elected from the four ruling clans, or the members of the board of Eunomia.

The number of preserved female names, which in their majority come from funerary inscriptions, is strikingly lower than that of males. In a total of thirty-four, apart from four not restored, twenty-five are different female names.

Apart from the Latoans' names and their patronymics, wherever they are mentioned, known information about these persons is given briefly; their status, provided that they possessed public office, their activity, their possible relationship with the other persons of the list and finally the date of the inscriptions in which they are attested.

Παύλος Χρυσοστόμου, Συνεισφορές σε λατρείες θεοτήτων και ηρώων από τη Βοττιαία και την Πιερία της Μακεδονίας, ΕΥΛΙΜΕΝΗ 4 (2003), 135-152

Contributions on the cults of gods and heroes from Bottiea and Pieria in Macedonia. In this paper new pieces of information are presented concerning cults of gods and heroes from Bottiea and Pieria in «Lower Macedonia», the center of the Macedonian Kingdom: on the cults of 1) the Muses in Pella, 2) Aeolus and Graia in Pella, 3) Hermes and Demeter in Kyrros, 4) Eileithyia and Artemis Eileithyia-Lochia in Pydna.

Γεωργία Ζ. Αλεξοπούλου και Δήμητρα Τσαγκάρη, Deux trésors hellénistiques de Pséalaonia de Patras, ΕΥΛΙΜΕΝΗ 4 (2003), 153-162

Δύο ελληνιστικοί θησαυροί από τα Ψηλαλώνια Πατρών. Το 1990, οι ανασκαφές της ΣΤ΄ ΕΠΚΑ στα Ψηλαλώνια Πατρών έφεραν στο φως μία σειρά οικοδομημάτων από τα κλασικά ως τα υστερορωμαϊκά χρόνια. Τα πλουσιότερα στρώματα κάλυπταν την ελληνιστική και ρωμαϊκή περίοδο. Σε οικία της ελληνιστικής φάσης, βρέθηκαν δύο «θησαυροί» σε διπλανά δωμάτια, εκ των οποίων ο πρώτος βρέθηκε μέσα σε ηθμωτό αγγείο και περιείχε 57 νομίσματα: 1 αργυρό τριώβολο της Αχαϊκής Συμπολιτείας και 56 χάλκινα (14 του Αντιγόνου Γονατά, 39 του Πτολεμαίου Γ΄ του τύπου 1000 του Σβορώνου και 3 αρκετά φθαρμένα). Ο δεύτερος «θησαυρός», που βρέθηκε μέσα σε άωτο σκυφίδιο, περιείχε 8 νομίσματα, 6 αργυρά (1 δραχμή Χαλκίδος και 5 τριώβολα Αχαϊκής Συμπολιτείας) και 2 χάλκινα (1 Πτολεμαίου Γ΄ και 1 αρκετά φθαρμένο). Οι δύο αυτοί «θησαυροί», με ίδιο αλλά αντίστροφης αναλογίας περιεχόμενο και χρονολογία απόκρυψης την περίοδο 165-147 π.Χ., προστίθενται στον μακρύ κατάλογο των «θησαυρών» που απεκρύβησαν στην Πελοπόννησο και την Δυτική Ελλάδα γενικότερα, μέσα στο κλίμα αναταραχής που επικράτησε μετά τη μάχη της Πύδνας.

Nahum Cohen, A customshouse receipt ΕΥΛΙΜΕΝΗ 4 (2003), 163-165

Απόδειξη πληρωμής ενός φόρου, της ερημοφυλακίας, στην πύλη της Σοκνοπαίου Νήσου του Αρσινοΐτη νομού.

Despina Iosif, Caesar the warrior versus Jesus the peacemaker?, EYΛIMENH 4 (2003), 167-180

Πολεμοχαρής Καίσαρ εναντίον ειρηνιστή Ιησού; Οι πρώτοι Χριστιανοί ένιωθαν έντονη απέχθεια για τον πόλεμο και τη βία και απέφευγαν συστηματικά να στρατευτούν. Προτιμούσαν να πεθάνουν παρά να προδώσουν τις αρχές τους. Αυτή την εικόνα είχαν σχηματίσει οι Βυζαντινοί για τους Χριστιανούς των τριών πρώτων αιώνων. Η ίδια εικόνα παραμένει αρκετά ισχυρή μέχρι σήμερα. Εξακολουθούμε να αρεσκομάστε να επικαλούμαστε την «αγνότητα» των πρώτων Χριστιανών. Ενοχοποιούμε τον αυτοκράτορα Κωνσταντίνο ότι τάχα αυτός ευθύνεται για τον ιδεολογικό ξεπεσμό της εκκλησίας και την διεξαγωγή πολέμων από Χριστιανούς.

Η πραγματικότητα θα πρέπει να ήταν πιο πολύπλοκη απ' όσο την φανταζόμαστε. Προσεχτική μελέτη των πηγών αποκαλύπτει ότι υπήρχαν πολλές στάσεις των Χριστιανών απέναντι στη βία, στον πόλεμο και στη στρατιωτική θητεία. Φαίνεται όμως, πως η πλειονότητα των Χριστιανών δεν αντιμετώπιζε ούτε τον πόλεμο, ούτε τη στρατιωτική θητεία με καχυποψία και δεν απέφευγε να καταταγεί. Οι εθνικοί δεν είχαν θορυβηθεί και δεν είχαν λόγο να θορυβηθούν. Οι Χριστιανοί δεν αποτελούσαν απειλή ούτε στη θεωρία, ούτε στην πράξη. Αντίθετα, στήριζαν την πολιτική εξουσία. Μονάχα μια μικρή μερίδα Χριστιανών αντιδρούσε στην ιδέα της διεξαγωγής πολέμων από Χριστιανούς και συμμετοχής Χριστιανών σ' αυτούς. Είτε επειδή διέβλεπε κινδύνους από τις ειδωλολατρικές πρακτικές του ρωμαϊκού στρατού, είτε επειδή θεωρούσε ότι ένας Χριστιανός δεν επιτρέπεται να σκοτώνει, είτε επειδή επιδίωκε να αμφισβητήσει την πολιτική εξουσία.

Chryssa Bourbou, A survey of neoplastic diseases in ancient and medieval Greek populations, EYΛIMENH 4 (2003), 181-188

Επισκόπηση των νεοπλασιών στον αρχαίο και μεσαιωνικό ελληνικό πληθυσμό. Για τη διάγνωση των νεοπλασιών στους αρχαιολογικούς πληθυσμούς βασιζόμαστε σε γραπτές πηγές, απεικονίσεις και ανθρωπολογικά κατάλοιπα. Αν και ελάχιστα έργα τέχνης αναπαριστούν αναμφισβήτητες περιπτώσεις νεοπλασιών, πληθώρα ιατρικών κειμένων, ήδη από την εποχή του Ιπποκράτη και του Γαληνού, αναφέρονται στη συγκεκριμένη παθολογία. Στην εργασία αυτή παρουσιάζονται όλες οι έως τώρα γνωστές ή δημοσιευμένες περιπτώσεις για την Ελλάδα από την αρχαιότητα ως στον ύστερο μεσαίωνα.

Stelios Psaroudakes, Archaeomusicology and Ethnomusicology in dialogue, EYΛIMENH 4 (2003), 189-200

Αρχαιομουσικολογία και Εθνομουσικολογία. Το συνέδριο στο οποίο παρουσιάστηκε η παρούσα εισήγηση, είχε θέμα του το «διάλογο» ανάμεσα στις επιστήμες αρχαιολογία και ανθρωπολογία. Στο παρόν άρθρο εξετάζεται ένα επί μέρους ζήτημα, το κατά πόσον η εθνομουσικολογία, επιστήμη βαθύτατα επηρεασμένη από την ανθρωπολογία τα τελευταία χρόνια, έχει με τη σειρά της επηρεάσει την έρευνα στο πεδίο της αρχαίας μουσικής, ιδιαίτερα σε εκείνο της ελληνικής. Το συμπέρασμα είναι ότι η εθνομουσικολογία όχι απλώς επηρέασε την αρχαιομουσικολογία, αλλά άλλαξε άρδην την οπτική των επιστημόνων στον τομέα αυτόν σε βαθμό που να μην θεωρείται πλέον δόκιμη η σπουδή ενός αρχαίου μουσικού πολιτισμού χωρίς την εφαρμογή της εθνομουσικολογικής μεθόδου.

THE STELE OF THERSAGORAS OF POLYRRHENIA FROM DEMETRIAS

A number of grave stelai found during excavations of the Hellenistic fort at Demetrias show Cretan mercenaries. One is named Thersagoras from the Cretan city of Polyrrhenia. The stele had intended to be executed in low relief, but it was never finished off and the figure remains roughly blocked out. Careless, seemingly hurried work of this type is unusual for the Hellenistic period. The inscription has been crudely executed too. The *pi* is curious, seemingly cut back to front, with the left leg much shorter than the right. The lapicide has once cut a *nu* and then corrected it to *gamma*, and an *epsilon* and then corrected it to *eta*: thus Guarducci.¹ A number of other letters are badly cut too. This is surely a large number of slips for a three-word inscription. The text is rendered as: *Θερσα(γ)όρας Κρης Πολυρ(ή)νιος*.

Stele of Thersagoras, a Cretan from Polyrrhenia
(photo: Volos Museum)

Most authorities date this stele to around the year 200, though without giving any explanation for the date. For example Chaniotis dates it to the end of the third century,²

¹ *ICret* ii p. 240 (lapidarius Θερσανόρας et Πολυρένιος scripserat, deinde correxit).

² Angelos Chaniotis, *Die Verträge zwischen kretischen Poleis in der hellenistischen Zeit* (Stuttgart 1996) p.39 n. 195.

Launey dates the stele to around 200,³ while Guarducci dates it to the early years of the second century.⁴ The *theta* is dotted not barred: the bar only becomes a feature in the second century. The right-hand vertical of the *nu* is lifted, which is a third-century feature not continued much into the second century. One *omicron*, which is smaller than the other letters, is suspended in the middle of the line, which is a third century feature, although perhaps partially explained by the lack of space it occupies as the penultimate letter of the inscription. The *alphas* are straight-barred, indicating a third rather than a second century date. The upper and lower bars of the *sigmas* are practically, but not quite, parallel, a feature which only becomes fully developed in the second century. These features can only be taken as a rough guide, particularly in an inscription as carelessly inscribed as this, but they would fit a date of around 200 perfectly well, or perhaps even a slightly earlier date. There is no apication.

Thersagoras faces left. His left hand is raised and in it he carries a roughly carved bow. The left arm bends at the elbow and just below it appears what I take to be Thersagoras' right hand, presumably moving up to take hold of the bow-string and nock an arrow to it. He wears a tunic reaching to the knees, and a cloak, though the details of the dress have not been clearly delineated by the sculptor. On his back Thersagoras seems to carry a quiver. The original publisher of this stele, Arvanitopoulos,⁵ together with the French scholar Launey, thought the peculiar hump of the back underneath the quiver could be interpreted as a shield slung over the back. Arvanitopoulos confidently stated that the figure carries a quiver, shield, bow, tunic and cloak, and added that the figure is booted in strong, laced boots, and wears a helmet on his head. It must be confessed that these details can hardly be made out with any certainty on the photograph, but Arvanitopoulos had examined the original.

Cretan archers are frequently mentioned in the service of the Hellenistic monarchies. They found their way into foreign-service in two ways. Firstly we hear of regiments of Cretan archers maintained by the various kings, which would be composed of Cretans coming from any number of different states of the island. In principle the strength of these units could be 'topped up' by recruitment on the 'open market' and also by recruiting drives undertaken on the island with the permission of as many states as could be persuaded to give it. 'Retained' mercenary units such as these 'belonged' solely to the monarch, who would be responsible for their pay, uniform, training etc. The Cretan Chaironides of Lyttos commemorated in another stele from Demetrias, which I have dealt with elsewhere,⁶ belonged to a unit of this type maintained by the early Antigonid monarchs. He presumably died whilst in service in the Antigonid garrison in Demetrias.

On the other hand Cretan archers might be recruited by virtue of a treaty of alliance, or symmarchy, between a specific Hellenistic king and a specific Cretan city-state. These treaties normally contained a clause outlining the circumstances under which the

³ Marcel Launey, *recherches sur les Armées hellénistiques. Tome II* (1950) pp. 282, 1156 'vers 200'.

⁴ *ICret* ii p. 240.

⁵ A.S. Arvanitopoulos, *Θεσσαλλικά μνημεία*, Αθνασάκειον Μουσείον εν Βόλοι (Athens 1909) 272 seq. no. 61

⁶ Nicholas Victor Sekunda, «Antigonid Iconography in a Cretan Shield-Device from Demetrias» *Archeologia* (Warszawa) 52 (2001) pp. 19-22 pl. vi.

king could ask the Cretan city to send a military contingent to his aid in time of war, and detailing the service conditions, including rates of pay, which would be in force during the period of service. Thus the formation was an allied contingent, under the command of the king to which it had been «leased». Nevertheless it still belonging to the Cretan state and comprised citizens of this single state alone. Such units are generally termed *symmachic* contingents.

A famous example of the latter type of unit was the *symmachic* contingent sent by 'the Polyrrhenians and their allies' to serve in the armies of Philip V and the Achaean League. In 220 the young Macedonian king intervened in an internal war being fought in Crete, known as the War of Lyttos, on behalf of the Polyrrhenians and their allies. In return, the next year, the Polyrrhenians and their allies sent 500 men to help Philip and the Achaeans in their war against the Aetolian League and their allies on the Greek mainland (Polybius 4. 55. 5). Later on in his text Polybius (4. 67. 2) mentions 300 Polyrrhenians in Philip's service. Modern editors have emended this number to 500, but mistakenly since Polybius (4. 67. 6) repeats the figure when he tells us that 300 Cretans were with Philip in Larissa during the following winter. The French scholar Henri Van Effenterre resolved this problem with the following solution. The «Polyrrhenians and their allies» indeed sent 500 men to help Philip and the Achaeans, the Polyrrhenians sent 300 to help Philip, and their allies sent 200 to help the Achaeans.⁷ The latter contingent may be referred to in *IG* iv 729, a catalogue of West Cretans found at Hermione.⁸ Although the various elements of the composite contingent remained part of the armed forces of the Cretan cities who had contributed troops, and to whose service they would return, the Cretans would have been paid by Philip and by the Achaean League for the period they served under his command.

After the campaigning season of 200 BC had finished, Philip spent the first part of the ensuing winter in the Thessalian city of Larissa. One Philip's most successful strategies was the forced march to achieve surprise. He suddenly marched out of Larissa, 'crossed over' with his army to the island of Euboea (Polybius 4. 67. 7), presumably in order to avoid Thermopylae,⁹ and then on into the Peloponnese. When Philip arrived at Corinth during the winter solstice of 219 virtually no one was even aware they had left Thessaly. Some of the Cretans were subsequently captured by the enemy when they had left the ranks in search of plunder (Polyb. 4. 68. 3). Similarly in 224 BC the army of Antigonos Doson had passed through Euboea on its way to the Peloponnese (Polyb. 2. 52. 7). There can be little doubt that both armies sailed from the port of Demetrias to Euboea.¹⁰

This could be the occasion when Thersagoras died and was buried at Demetrias. Needless to say this suggestion is of a speculative nature. Demetrias was, after all, the main Antigonid point of control in Thessaly right down to the final defeat during the Third Macedonian War. It is reasonable to assume that the Antigonid kings maintained a garrison there permanently. Thersagoras could have died in service in a unit of retained Cretan mercenaries at any point during this period. If, however, Thersagoras had

⁷ Henri van Effenterre, *La Crète et le Monde grec de Platon à Polybe* (BÉFAR 163, Paris 1948) pp. 187-8.

⁸ Guarducci, *Historia* 9 (1935) pp. 69 ff.; L. Robert, *Hellenica* 1 (1940) p. 154.

⁹ F.W. Walbank, *A Historical Commentary on Polybius, Volume I* (Oxford 1957) p. 522.

¹⁰ Eg. Sylvie Le Bohe, *Antigone Dôson roi de Macédoine* (Nancy 1993) p. 297.

indeed died during the forced march through Demetrias, his burial by his comrades in one of the city's cemeteries would have been an extremely *ha zaznaczenie w kolorzsty* one. This could be the reason why the stele is so crude and unfinished, and why there are so many mistakes in the inscription: it perhaps had to be finished overnight.

How long the Polyrrhenians stayed in Philip's service is not known. It is reasonable to assume that the other contingent sent to the Achaeans by their allies would have returned to Crete in the following winter of 218/7 at the latest, for during this winter the federal contributions of the Achaean League's cities failed.¹¹

Nicholas Victor Sekunda

¹¹ F.W. Walbank, *Philip V of Macedon* (Cambridge 1940) p. 62.